

Lundehundens historia

Den norska lundehunden är en av Skandinavien och världens mest sällsynta och framförallt säregna raser. Genom sitt särskilda ändamål som "lunnefågeljägare" inom ett mycket begränsat område, har lundehunden utvecklats till ett kynologiskt unikum. Lunnefågeln fanns förr i stora kolonier längs den nordnorska kusten och inom fåglarnas spridningsområde fanns också hundar till hjälp vid lunnefågeljakten. Den första säkra beskrivningen av lundehunden är från 1591. Fogde Erik Hansen Schönebööl skrev från en resa i Nordnorge om lundehund och lunnefågelfångst.

Han berättar att lunnefågeln har bon i moras och jordgångar och att *man kan icke enkelt få fågeln ut ur de djupa hålen med mindre man har en liten hund som är van att krypa in i hålet och draga fågeln ut (citatet, fritt översatt till svenska)*

Dagens lundehundar härstammar alla från byn Måstad på ön Värøy i Lofoten. Därför har lundehunden, i tidigare litteratur också gått under namnet Måstahund/Maastahund.

Värøy ligger 90 km västerut från norska fastlandet – ungefär i höjd med Kiruna i Sverige och är en av de yttersta öarna i ögruppen Lofoten. Ön mäter knappa 18 kvadratkilometer och därifrån stammar alltså den norska kynologiska raritet som världen numera känner som norsk lundehund. Lundehunden var typkonstant långt innan den år 1943 blev godkänd av Norska Kennelklubben som självständig ras. Detta betraktas som den tidpunkt då lundehunden "räddades" åt eftervärlden.

Värøy och jakten

Befolkningen på Värøy bestod vid den här tiden av ca 1000 personer, de flesta med fiske som huvudnäring. Ett annat kosttillskott var lunnefågeln, eller sjöpapegojan som den också kallas. Lunnefåglarna var svåra att komma åt då de byggde (och bygger) sina bon i de branta bergväggarnas stenrösen och håligheter. Lunnefåglarna var med andra ord otillgängliga för människor och för att få tag i dem behövdes en medhjälpare. En som var liten, modig, smidig och energisk nog att krypa in i de trånga gångarna för att hämta ut fåglarna och gärna också döda dem. Den uppgiften fick småningom lundehunden.

Lunnefågelsjakten lär ha pågått under minst tre-fyrahundra år. Den var inte så speciellt sportsligt betonad utan var inriktad på kosttillskott för öns invånare. Jakten ställde hårda och speciella krav på hundarna, då de måste vara så små att de kunde ta sig in och dessutom vända i fågelbona utan att fastna. Den måste även vara orädd och klätternvillig för att arbeta i terräng där människor omöjligen kunde ta sig fram. I förhållande till lundehundens övriga konstruktion, krävdes en särdeles styrka och ork för att släpa ut lunnefågeln och bära den till jägaren.

Denne skulle i princip bara behöva sitta på en sten och vänta på bytet. Man vet alltså med säkerhet att lundehunden och dess arbetsätt är mycket gammalt. En av de mest kända beskrivningarna är gjord av det norska "nationalhelgonet", diktarpästen Petter Dass. I Nordlands Trompet från slutet av 1600-talet beskriver han fågelfångsten och hundarna: *"afrettede Hunde, som er utaf Dannelse smidig och smaa, Saa de kan inkrybe den trengste Vraa – Og udtraekke levende Lunde"*

Fågelfångsten gav befolkningen en nyttig och god föda, men också en viktig biprodukt – fjäder och dun, som sedan fraktades från Nordnorge till handelsstäder i Schleswig. Då det under 1600-1700-talet blev mer populärt med mjuka dynor och bolster, ökades fågelfångsten. Nu jagade man inte bara för befolkningens köttbehov utan också mer än som var nödvändigt. Detta ledde till att lundehundarna ökade raskt. Varje hushåll hade minst 2-3 hundar och det finns dokument som pekar på ännu större lundehundsbestånd. Hunden värde som bruks/jakthund har beskrivits flera gånger under 1700-1800-talet. Från Fuglöy i Gildeskål har beskrivits att en god lundehund hade samma värde som en mjölkko.

En landsnäring

Fjädrar och dun från lunnefågeln behövde inte lika mycket efterbehandling som från andra fågelarter. Även om ejderdunet ansågs allra finast var det dyrt. Därför blev också dunet från lunnefågel ett högt skattat, billigt och omtyckt alternativ i sängbolster.

Tiden har sin gång och allting utvecklas. Så även fångstmetoderna. Nya och effektivare metoder med nät gjorde att lundehunden miste sin betydelse som brukshund från slutet av 1800-talet. Nu var det inte ekonomiskt försvarbart att hålla stora hundfloccar, som bara var till nytta vår och höst, men måste födas hela året. Lundehundarna försvann till fastlandet och intresset att vårda lundehundens raskarakteristiska egenheter svalnade.

Rasens räddning

Om det inte vore för det avlägsna fiskeläget Måstad och människorna där, skulle lundehunden inte ha funnits idag. Folket skötte lundehundsaveln på gammalt vis och var noga med att bibehålla det som var unikt för hundarna.

För inte så länge sedan rådde exportförbud på rasen i Norge. De lundehundar som fanns, skulle stanna kvar i rasens hemland. Lundehunden var med andra ord ytterst nära att dö ut och dess räddning berättar om märkliga människoöden, envishet och aldrig svikande uppoffringar, epidemier, krig och förödelse och grusade förhoppningar. Den hundkunskap och det genuina intresset för rasen segrade ändå i det långa lopet. Norsk lundehund – en bit av Norges urgamla kulturarv, finns kvar.

Kynologiska kämpar

Monrad Mikalsen i Måstad var en man som hade lundehunden kär. Han hade fött upp lundehundar för fågelfångst på gammalt vis och hos honom fanns de enda renrasiga exemplaren av lundehund i början av första världskriget. Eleanor Christie, en setteruppfödare, blev intresserad av rasen genom en artikel i en norsk jakttidning och genom mycket övertalning fick hon köpa hanhunden Ask och tikarna Hild, Urd och Lucy av Monrad Mikalsen och dessa kom till Christies 1938.

Några år senare hade aveln kommit igång hos Eleanor Christie och lundehundsbeståndet hade ökat till ett 50-tal hundar, men ingen av dem hamnade hos personer som var intresserade av hundavel.

Då inträffade en katastrof för rasen. Alla hundar på Väröy fick valpsjuka och dog, detta hände före vaccinetts dagar och katastrofen hade varit ett faktum om inte Christies hade hjälpt Monrad Mikalsen i Måstad. Det skedde genom att Christies skickade två dräktiga tikar och två valpar till Mikalsen, på så sätt kunde han fortsätta sin uppfödning.

Några år senare kom nästa "dråpslag". Även sydliga Norge drabbades av valpsjuka 1943 och Eleanor Christies sista hundar, utom en, dog 1945. Ett digert arbete hade gått till spillo, men som tur var hade stammen på Väröy vuxit sig stor och stark.

Då Eleanor Christie blivit änka 1960 upptog hon åter sitt arbete med de kära lundehundarna. Hon tog kontakt med Monrad Mikalsen som skickade henne tre valpar. De tre hundarna, tillsammans med två andra besläktade individer samt ytterligare en som inte var närbesläktad, är de enda hundar som dagens lundehundar stammar från.

Under senare tid

År 1962 hade rasen fått en rasklubb med "lundehundens mor" Eleanor Christie som ordförande. För sitt arbete med rasen belönades hon med Norska Kennelklubbens hederstecken. År 1964 kunde fru Christie visa tre hundar på utställningen i Bodö, inte bara för att det var utställning och hundarna kunde vinna pris, utan mest för att visa att rasen inte var riktigt utdöd.

Först när rasen i Norge bestod av ca 200 individer kunde lundehundar exporteras från Norge. Dessförinnan rådde alltså exportförbud.

Den första lundehunden i Sverige var Raggebus Lundy som importerades av Marie-Louise Strömberg-Frisk, Lobergets kennel. Rasen finns, förutom i Sverige och Norge, också i Danmark, Finland, Estland, USA, Tyskland, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Canada, Singapore och Tjeckien. Totalt räknar man med att det finns ca 1000 - 1500 lundehundar i världen.

Rasens särtecken

Genom samspel mellan tillfälligheter och entusiastiska, uppoffrande mänskliga insatser har vi idag en levande särnorsk urgammal hundras kring oss. Det som i vår tid gjort lundehunden berömd är först och främst de många tårna. Lundehundens adelsmärke är att den bör ha minst 6 tår på varje tass. Var och en som sett denna hund röra sig bland stenar och berg, förstår vilken fördel den har av denna ovanliga tasskonstruktion. Extratårna används flitigt när hunden smidigt och lätt rör sig i nästan oframkomlig terräng. Lundehundens tass har varit föremål för vetenskaplig forskning vid Norges Veterinärhögskola. Resultatet beskrivs av Docent Rolf H Engebretsen, som har dragit följande slutsats:

Hunden tillhör de femtåade tassdjuren som normalt har "en tå" icke eller litet utvecklad. Lundehundstassen visar en uppenbar variation från den vanliga normen, genom att förekomsten av övertaliga tår är så stor att

det blivit ett karaktärsdrag för rasen. På framtassarna har den fem treledade och två tvåledade tår och på baktassarna fyra treledade och två tvåledade tår. Mer intressant är att extratån har en särskild sena och muskel. Denna fungerar på samma sätt som muskulaturen till människans tumme med sträck- och dragrörelse. Detta anatomiska fenomen förorsakar den säregna vevande rörelsen med frambenen hos lundehunden.

Flertåigheten uppstod antingen vid en tidpunkt vid rasens utveckling då det uppträtt en delning av anlaget för vanliga tår som förstärktes genom det urval som

man vet praktiserats samt genom att rasen har varit både geografiskt och genetiskt isolerad. Det kan också tänkas att det är ett drag som förekommit hos förfäder, men sedan försvunnit i arten. Skulle det sista vara förklaringen kan man fastslå att rasen är mycket gammal så långt.

Muskulaturen i ytterörat hos en lundehund fungerar så, att örondelen kan fällas samman och vikas. På så vis skyddas de inre delarna mot sand och fukt när hunden arbetar i lunnefågeln's bohålor. Lundehunden har också andra anatomiska särdrag. Den översta nackkotan är förenad med hjärnskålen på ett sätt som gör nacken extra rörlig. Det gör att huvudet kan böjas så långt bakåt att pannan nästan berör ryggen. Muskulatur, senor och ledband i bogarna är så tänjbara att hunden kan "slå ut med armarna". Frambenen kan sträckas bakåt och ligger då längs med rygglinjen. Bakbenen kan sträckas framåt så att de ligger bakom hundens nacke.

Denna otroliga vighet och smidighet är en förutsättning för att hunden ska kunna vända inne i lunnefågeln's bohåla. Med lunnefågeln i munnen, vänder hunden runt inne i boet genom att den böjer sig bakåt i brygga och kravla sig runt till "rätt köl" för att sedan med nosen mot öppningen krypa ut ur den trånga bogången.

Nota bene. *Norsk Lundehund Klub har i sitt raskompendium och i brev till exteriördomare avrått på det bestämdaste att rörlighet i front och nacke testas på hundutställning.*

Lunnefågeln är numera fridlyst i Norge och hör till gruppen utrotningshotade arter. I och med detta kan inte lundehunden längre användas för sitt ursprungliga syfte, ändå finns rasens jaktinstinkt bevarad.

När lundehunden rör sig i naturen långt från "lunnebergen" är den fredligt sinnad och är inte särskilt intresserad av att spåra upp och jaga byte. Men ibland händer det att någon småfågel eller mus får plikta med sitt liv när de råkar komma i vägen för hunden och då görs processen kort med dem.

Rasens utveckling i Sverige

Den första valpkullen i Sverige föddes 1970 hos Marie-Louise Ströberg Frisk, Lobergets kennel. Idag finns det ett tiotal verksamma uppfödare. Antal registrerade valpar har det senaste tre åren legat runt ca 15 st per år och ungefär lika många hundar importerats. Totalt har det sedan 1970 fötts 452 valpar och klubben räknar med att det idag finns mellan 100-150 lundehundar i Sverige.

Mellan 1970-2008 har det registrerats 452 valpar från 136 olika kullar. Kullstorleken ligger på 2,7 valpar per kull

Registrerade lundehundar inkl importer:

1998	3 st	2008	36 st
1999	3 st	2009	30 st
2000	12 st	2010	57 st
2001	17 st	2011	35 st
2002	21 st	2012	41 st
2003	25 st		
2004	27 st		
2005	15 st		
2006	31 st		
2007	31 st		

Texten om Lundehundens historia är hämtad från det domarkompendium som gjordes av Monika Jansson, Elin Müller, Cecilia Obitz samt presentatören av rasen vid konferensen, exteriördomare Hans-Åke Sperne till SSUK:s domarkonferens för bl.a. Norsk lundehund som hölls i november 2009.

Fotona i texten är troligen tagna av Roar Torsteinsson, Norge.